

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การจัดการศึกษาในวัดเทพศิรินทราวาส เริ่มมีขึ้น นับแต่มีการสร้างวัดเทพศิรินทราวาสเสร็จ เมื่อพ.ศ. 2421 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีการจัดการศึกษาแบบโบราณ กล่าวคือ ศิษย์เรียนกับพระภิกษุแบบตัวต่อตัว

จากนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการให้ก่อตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในวัด เพื่อให้ราษฎรได้เล่าเรียนทั่วไป ในพ.ศ. 2427 วัดเทพศิรินทราวาสก็ได้รับสนองพระบรมราชโบาย จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดด้วย ในพ.ศ. 2428 ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส

โรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส ยังคงดำเนินการจัดการศึกษาเรื่อยมาจนปัจจุบันนี้ แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดการศึกษา รวมทั้งชื่อของโรงเรียนหลายครั้งด้วยกัน และผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 สมัย คือ

1. โรงเรียนหลวงในวัดเทพศิรินทราวาส หรือ เรียกกันโดยทั่วไปว่า โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส (พ.ศ. 2428-2444) เป็นโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรทั่วไป ดำเนินการจัดการศึกษาเบื้องต้น ระดับมูลศึกษา โดยความร่วมมือระหว่างรัฐและวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อพ.ศ. 2436 มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เข้ามาควบคุมดูแลการศึกษาในโรงเรียน มีผลให้วัดเทพศิรินทราวาส และมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบทบาทในการจัดการศึกษาทุกด้านในโรงเรียน

2. โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ (พ.ศ. 2445-2449) เริ่มต้นเมื่อโรงเรียนหลวงในวัดเทพศิรินทราวาสยกเลิกไป โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ เป็นโรงเรียนที่ย้ายมาจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ที่โรงเรียนเล็ก การจัดการศึกษาครั้งนี้ มี 2 แผนก คือ แผนกฝึกหัดอาจารย์ ตามหลักสูตรสำหรับอาจารย์ชั้นประถมศึกษา และแผนกประถม สำหรับให้นักเรียนอาจารย์ได้ทดลองสอน ต่อมาเมื่อโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ ย้ายไปรวมกับโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก การศึกษาและชื่อของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาสก็เปลี่ยนแปลงอีกครั้ง

3. โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษวัดเทพศิรินทร์ และโรงเรียนประถมเทพศิรินทร์ การเปลี่ยนรูปแบบของการจัดการศึกษาในโรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย ต่อจากนี้ไปเป็นการเปลี่ยนชื่อโรงเรียน และเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับโครงการศึกษาหรือ แผนการศึกษา และหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย มิใช่การเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกรูปแบบเช่นที่ผ่านมา

โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษวัดเทพศิรินทร์ และ โรงเรียนประถมเทพศิรินทร์ เป็นโรงเรียนในวัดเทพศิรินทร์ราวส เมื่อพ.ศ.2449-2450 โดยทั้งสองต่างใช้อาคารเรียนของวัดเทพศิรินทร์ราวสร่วมกัน แต่แยกจัดการศึกษา ในพ.ศ. 2450-2451 กระทรวงธรรมการจึงรวม 2 โรงเรียนนี้เข้าด้วยกัน ให้ชื่อว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาพิเศษอังกฤษสวนกุหลาบ จัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาพิเศษ คือ มุ่งเน้นการเรียนภาษาอังกฤษ และจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นมูลจนถึงชั้นมัธยม พ.ศ.2451 กระทรวงธรรมการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น โรงเรียนมัธยมพแนกภาษาต่างประเทศเทพศิรินทร์ และพ.ศ.2452 ถึงพ.ศ.2456 กระทรวงธรรมการได้เปลี่ยนให้โรงเรียนใช้ชื่อว่า โรงเรียนมัธยมพิเศษเทพศิรินทร์ และจากพ.ศ. 2456 ไปจนถึงพ.ศ.2493 นั้น ให้เรียกชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ จากพ.ศ.2494 ถึงพ.ศ.2514 โรงเรียนก็ได้ชื่อว่าโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ สำหรับชื่อโรงเรียนเทพศิรินทร์ ซึ่งเป็นชื่อของโรงเรียนในปัจจุบันนี้ เปลี่ยนมาใช้ตั้งแต่พ.ศ.2514 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ คือ การเปลี่ยนชื่อโรงเรียนส่วนรูปแบบการศึกษานั้น เป็นโรงเรียนมัธยมที่มีชั้นประถมรวมอยู่ด้วย และได้เปลี่ยนแปลงไปตามหลักสูตรที่กระทรวงธรรมการจัด สำหรับชั้นประถมนั้น ยกเลิกเมื่อพ.ศ.2480 ทั้งนี้เป็นไปตามรูปแบบการจัดโรงเรียนมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

สำหรับบทบาทของวัด ในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทร์ราวสนั้น พบว่า วัดมีบทบาทในการจัดการศึกษาทุกด้าน กล่าวคือ ด้านวิชาการ ด้านกิจการนักเรียน ด้านธุรการ ด้านบุคลากร และด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน เมื่อครั้งที่ เป็นโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ราวส หลังจากนั้น วัดก็ลดบทบาทลง เหลือเพียงบทบาท ในด้านวิชาการโดยเป็นครูสอนวิชาธรรมชา และด้านกิจการนักเรียน โดยการแสดงธรรมอบรมนักเรียน ตามที่โรงเรียนนมัสการของความร่วมมือ ทั้งนี้เป็นการจัดการ เมื่อครั้งใช้ชื่อว่าโรงเรียน

มัชยมวัดเทพศิรินทร์ นอกจากนั้น วัดยังมีบทบาทในการจัดการด้านธุรการ ในด้านอาคารสถานที่ ตลอดมาจนปัจจุบันนี้

สำหรับบทบาทของวังนั้น พบว่า วังมีบทบาทในด้านธุรการ คือ การจัดทุนทรัพย์บำรุงการศึกษาในโรงเรียน จัดสร้างอาคารเรียน และจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ที่ใช้ในการศึกษาของโรงเรียน โดยวังมีบทบาทนี้ เมื่อโรงเรียนใช้ชื่อว่าโรงเรียนหลวงในวัดเทพศิรินทราวาส โรงเรียนมัธยมพิเศษเทพศิรินทร์ และโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์

สำหรับความร่วมมือระหว่างวัดและวังนั้น พบว่า วัดและวังได้ร่วมมือกันจัดการในด้านธุรการ คือ ด้านจัดทุนบำรุงการเล่าเรียน และการสร้างอาคารในโรงเรียน เมื่อครั้งที่เป็นโรงเรียนหลวงในวัดเทพศิรินทราวาส และโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์

อภิปรายผล

จากการวิจัย บทบาทและความร่วมมือระหว่างวัดและวัง ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส นี้ มีผลของการวิจัยที่น่าสนใจ และสมควรจะนำมาอภิปราย ซึ่งผู้วิจัยจัดเป็นประเด็น ได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนของการจัดการศึกษาในวัดเทพศิรินทราวาสนั้น มีความแตกต่าง จนสามารถแบ่งแยกจากกันได้ ถึง 3 ยุค คือ โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ และโรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษวัดเทพศิรินทร์ และการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้ง 3 ยุคสมัยนี้ เป็นไปตามบริบทของสังคมไทยในครั้งนั้นด้วย

โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส ได้รับการก่อตั้ง เพื่อสนองความต้องการของรัฐ ซึ่งหมายถึง วังนั่นเอง ทั้งนี้ เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้การศึกษาคือเป็นเครื่องมือ ช่วยพัฒนาราชกรูให้มีความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศ จึงทรงประกาศให้มีการจัดโรงเรียนขึ้นตามวัด เพื่อราษฎรได้ศึกษาเล่าเรียน และเมื่อพิจารณาถึงเหตุผลของการใช้วัดจัดเป็นโรงเรียน ก็เป็นเพราะสภาพสังคมไทยนั้น มีความผูกพันกับวัดเป็นอย่างมาก วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และราษฎรทั่วไป ก็ศึกษาเล่าเรียนกับพระ

ภิกษุมาแต่เดิมแล้ว การจัดโรงเรียนในวัดจึงเป็นการปรับเปลี่ยน ที่คำนึงถึง
สังคมและวัฒนธรรมไทย

สำหรับโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์นั้น ได้รับการก่อตั้งขึ้นมา
เพื่อตอบสนองความต้องการครูของสังคมไทย ซึ่งแต่เดิมนั้น ครูในสังคมไทยก็คือ
พระภิกษุ แต่เมื่อการศึกษาปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบโรงเรียน เนื้อหาวิชาความรู้ที่
ต้องเล่าเรียนก็เพิ่มมากขึ้น พระภิกษุ ซึ่งมีความรู้ในทางพุทธศาสนาจึงไม่อาจทัน
ต่อวิทยาการใหม่ๆจากตะวันตกที่เข้ามาในสังคมไทยได้ ประกอบกับการจัดตั้ง
โรงเรียนสำหรับราษฎรก็เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี รัฐจึงจำเป็นต้องสร้างครู เพื่อ
ตอบสนองความเปลี่ยนแปลงของสังคม และความต้องการในการจัดการศึกษาใน
โรงเรียนให้แก่ราษฎร

อนึ่ง โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ไม่ใช่โรงเรียนที่ผู้ใดต้องการสมัครเข้า
เล่าเรียนแล้ว จะเข้าเรียนได้ทันที แต่ต้องการเลือกเฟ้นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม
ซึ่งทางรัฐก็ได้พิจารณาใคร่ครวญ และกำหนดไว้เป็นระเบียบแล้ว ที่เป็นเช่นนั้น
เพราะ รัฐเห็นความจำเป็นว่า ครูคือต้นแบบของเยาวชน ต้นแบบของการสร้างสัง
คม จึงจำเป็นต้องสร้างแบบที่ดีงามให้แก่สังคม และอีกประการหนึ่ง การมีอาชีพครู
ในครั้งนั้น เป็นอาชีพที่มีเกียรติ สังคมเชิดชู และให้ความเคารพ รวมทั้งเป็นการ
เลื่อนฐานะทางสังคมอย่างหนึ่งเช่นกัน จึงต้องการคัดเลือกครู ให้มีคุณสมบัติ
เหมาะสมกับที่สังคมไทยให้ความเคารพได้อย่างจริงจัง

สำหรับโรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษวัดเทพศิรินทร์นั้น มีกำเนิดในพระ
บรมมหาราชวัง เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบที่จัดการ
ศึกษาให้แก่พระราชวงศ์ และบุตรขุนนางข้าราชการโดยเฉพา กล่าวได้ว่า เป็น
โรงเรียนสำหรับชนชั้นสูง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ โรงเรียนได้รับการก่อตั้งในสมัย
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความแตกต่างทางสังคม ระหว่างชนชั้นยังมีอยู่มาก ดังนั้น
การจัดการศึกษา จึงจำเป็นต้องแยก สำหรับต่างชนชั้น ดังจะเห็นได้ว่า โรงเรียน
ในวังเป็นโรงเรียนสำหรับพระราชวงศ์ และบุตรหลานขุนนาง โรงเรียนในวัด
เป็นโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไป

อย่างไรก็ตาม เมื่อครั้งที่โรงเรียนสวนกุหลาบย้ายออกจากพระบรมมหาร
ราชวังนั้น ก็เริ่มเปิดให้นักเรียนที่มีใช้พระราชวงศ์ หรือบุตรขุนนางเข้าเล่าเรียน

ได้แล้วตั้งพิจารณาได้จากการที่มีรายชื่อนักเรียนเชื้อสายจีน^๑ ในโรงเรียนสวนกุหลาบ
อังกฤษ แต่เมื่อพิจารณาถึงค่าเล่าเรียนในโรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ ที่มีอัตราสูง
ถึงปีละ 60 บาท ซึ่งนับว่าเป็นอัตราเงินที่สูงในครั้งนั้น ก็กล่าวได้ว่า ถึงแม้โรง
เรียนจะเปิดรับนักเรียนที่เป็นราษฎรหรือ มีเชื้อสายจีนแล้ว แต่ก็ยังจำกัดด้วยค่าเล่า
เรียนที่แพง ดังนั้นผู้ที่เข้าเรียนในโรงเรียนนี้ จึงต้องมาจากครอบครัวที่มีฐานะทาง
เศรษฐกิจดี

ภาพลักษณ์ของโรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ ยังคงสืบทอดต่อมา แม้จะ
เปลี่ยนชื่อโรงเรียนแล้วก็ตาม จึงมีผลต่อภาพลักษณ์ของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทรา
วาส เมื่อเป็นโรงเรียนมัธยมพหุภาษาต่างประเทศเทพศิรินทร์เป็นต้นมา ดังจะ
เห็นได้ว่า โรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส ในระยะปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีพระราชวงศ์ และบุตรขุนนางข้าราชการ
เข้าศึกษาเล่าเรียน ต่างจากโรงเรียนหลวงในวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อแรกก่อตั้ง

2. การเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนในแต่ละครั้งมีข้อดีและข้อด้อยต่างกันดังนี้
โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาสนั้น มีข้อดี คือ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อ
ราษฎรทั่วไป ผู้ใดต้องการให้บุตรมีความรู้ ก็สามารถนำมาฝากเข้าเล่าเรียนได้
จึงเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลในชาติ โดยไม่คำนึงถึงคุณวุฒิหรือชาติวุฒิเลย
สำหรับข้อด้อยนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความบกพร่องของการจัดการโรงเรียน ซึ่ง
อาจเป็นได้ด้วยความไม่พร้อมของบุคลากร คือ ครู ที่ยังไม่ชำนาญการจัดการศึกษา

^๑ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ. 50.16/103 เอกสารกระทรวง
ศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนอังกฤษสวนกุหลาบ (2448-2449)

^{*} นักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษที่มีเชื้อสายจีน อาทิเช่น นายชั่งอึ้ง
บุตรจีนเก๋ นายเป็ง บุตรจีนเทียนหงี นายลอง บุตรจีนใหญ่ และนายยู บุตรจีน
เจียน

ในระบบโรงเรียน เพราะยังเป็นระยะแรกของการจัดการศึกษาในสังคมไทย ดังนั้น จึงมีข้อตำหนิจากอธิบดีกรมศึกษาธิการว่า โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาสขาดระเบียบวินัย²

ทางด้านการศึกษาของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์นั้น เป็นการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพให้แก่สังคมไทย เพื่อทำการอบรมสั่งสอน สร้างเยาวชนให้สังคม และเป็นส่งเสริมการศึกษาให้เจริญต่อไปเป็นลำดับ ดังที่กรมศึกษาธิการได้แสดงทัศนะถึงครูไว้ว่า "...ก็แลเห็นชัดว่า ความรู้ของเด็ก ดีช่วงนั้น เป็นด้วยความสามารถของครูเป็นหลักยิ่ง ถ้าครูที่เข้าใจในวิธีสอนบริบูรณ์พร้อมเพรียงแล้ว การศึกษาเล่าเรียนต้องเจริญขึ้นแน่นอนโดยธรรมดา..."³ ดังนั้นระเบียบข้อกำหนดที่โรงเรียนกำหนดขึ้น ก็มีใช่เป็นการกำหนดเพื่อแยกชนชั้น แต่เป็นการกำหนด เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคลากรที่ดีและมีคุณภาพเท่านั้น ทั้งนี้ จึงเป็นคุณประโยชน์ของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ ทั้งสิ้น

สำหรับการจัดการศึกษาของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส ตั้งแต่เป็นโรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษวัดเทพศิรินทร์เป็นต้นมานั้น มีข้อดี คือ การจัดการศึกษาในรูปของการศึกษาพิเศษนี้ ได้รับความนิยมจากผู้ฐานะทางเศรษฐกิจได้ส่งบุตรหลานมาเล่าเรียนกันมาก ประกอบการที่พระราชวงศ์เข้าศึกษาเล่าเรียน จึงทำให้โรงเรียนได้รับความนิยมน่ายิ่งขึ้น กรมศึกษาธิการเอง ก็ได้เชิญชวนให้ผู้มีกำลังทรัพย์ ส่งบุตรหลานเข้าเรียนเข้าเรียนให้โรงเรียนซึ่งจัดการศึกษาพิเศษ ดังหลักฐานที่ปรากฏในประกาศขยายการเล่าเรียนชั้นสูงว่า ... ผู้ใดมีกำลังพาหนะจะให้บุตรหลานเรียนได้นานปี เพื่อให้ได้วิชา

² ก่องจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 ศ.1/35 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานโรงเรียนต่างๆ (ร.ศ.114-117)

³ ก่องจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศต.2/3 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เหตุการณ์ขัดขวางแก่การศึกษาที่จะให้ผลดีเกิดขึ้น และตั้งกฎเสนาบดีว่าด้วยอัตราเงินเดือนครู (พ.ศ.2472)

มากๆ มีความรู้เป็นอย่างดีชั้นสูง ควรจะเข้าเรียน โรงเรียนพิเศษ เพราะจะได้มีความรู้ทางภาษาต่างประเทศมาก ไม่ว่าจะออกทำงานใน พะแนกไต ก็จะได้สำเร็จประโยชน์ยิ่งขึ้น ตามความเป็นไปของโลก ในสมัยนี้...⁴

เมื่อได้รับความนิยมมาก นักเรียนจึงเพิ่มขึ้นเป็นผลให้กระทรวงธรรมการเห็นความจำเป็นที่จะต้องขยายโรงเรียน เพื่อสนองความต้องการของสังคม โดยการขยายอาคารเรียนเพิ่มขึ้นตั้งแต่พระยาไพศาลศิลปศาสตร์กราทูลถวายคำแนะนำให้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการอุดหนุนการศึกษาของ โรงเรียนมัธยมพิเศษเทพศิรินทร์ ด้วยการสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม⁵ ประโยชน์จึงตกอยู่กับนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งจะมีอาคารเรียนเพิ่มเติมนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ข้อด้อยที่เห็นได้ชัด คือ เป็นโรงเรียนสำหรับชนกลุ่ม หนึ่งเท่านั้น คือ พระราชวงศ์ บุตรขุนนาง หรือ ผู้มีฐานะการเงินดี เพราะ อัตราค่าเล่าเรียนในโรงเรียน เป็นอัตราที่สูง แต่ทั้งนี้ หากพิจารณาว่า กระทรวงธรรมการ จัดหลักสูตรพิเศษ ซึ่งเน้นทางด้านภาษาอังกฤษ และการจัดการเรียน การสอน ก็มีวัสดุครุภัณฑ์ที่จะใช้ในการเรียนพร้อม ครูที่สอน ก็จ้างชาวต่างประเทศหลายคน* ซึ่งต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากเป็นค่าจ้างครูเหล่านี้⁶ จึงเป็นความ จำเป็นที่จะต้องเรียกเก็บค่าเล่าเรียนในอัตราที่แพงกว่าปกติ ทางโรงเรียนก็เล็ง เห็นความจริงข้อนี้ จึงพยายามจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ สมกับค่าเล่าเรียนใน

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ. 4/34 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องขยายการเล่าเรียนชั้นสูง (9 ตุลาคม - 25 มีนาคม 2452)

⁵ "พระราชหัตถเลขา," วารสารศิลปากร 3 (ตุลาคม 2492): 1-18.

* อาจารย์ชาวต่างประเทศของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส ได้แก่ นายเอช อี สไปวีส์ นายตี ยัดจ์ นายเย เอช เซตชวิด นายเอ ซี เซอร์ซิล เป็นต้น

⁶ วุฒิชัย มุลศิลป์, การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5, หน้า 209.

โรงเรียน ด้วยการขอครูทำการสอนในโรงเรียนเพิ่มเติม ดังหลักฐานที่ปรากฏ
นี้ "...ค่าเล่าเรียน เกือบมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ เหตุฉนั้น โรงเรียนนี้ควรจะมี
ครูติวเตอร์ประจำชั้นต่างๆ จึงจะได้ผลดีสมแก่เงินที่เก็บเขามาก นักเรียนสอนยังไม่
สมควรที่จะสอนประจำชั้น..."⁷ และเมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในการจัดการ
ศึกษาพิเศษเช่นนี้ ผู้วิจัยมีทัศนะว่า เป็นเรื่องจำเป็นเช่นกันทั้งนี้เพราะ ในการ
จัดตั้งโรงเรียนสวนกุหลาบแผนภาษาอังกฤษแต่เดิมนั้น คือ การเตรียมตัวผู้เรียน
เพื่อไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ⁸ ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาบุคลากรเช่นกัน เพราะ
บุคคลเหล่านั้น เมื่อสำเร็จการศึกษา ก็สามารถสร้างควมก้าวหน้าให้แก่สังคม
นอกจากนั้นแล้ว การจัดการศึกษาของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส ให้เป็นการ
ศึกษาพิเศษ และโรงเรียนมีภาพลักษณ์เป็นโรงเรียนชั้นหนึ่งเช่นนี้ ก็เป็นการจัด
โรงเรียนเพื่อที่ผู้มีกำลังทรัพย์จะได้ให้บุตรหลานเข้าเรียน ไม่ต้องไปเล่าเรียนถึง
ต่างประเทศ⁹ อันเป็นการเสียทรัพย์เกินกว่าเหตุ

อนึ่ง เมื่อพิจารณาสภาพสังคมไทย สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะเห็น
ได้ว่า ความต่างชั้น ระหว่างพระราชวงศ์และราษฎรสามัญนั้นมีมาก ดังนั้น การที่
โรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส มีทั้งพระราชวงศ์และราษฎรสามัญเล่าเรียนรวมกัน
นับว่า สังคมได้เปิดกว้างพอสมควรแล้ว

3. จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของวัง ในการจัดการศึกษาของโรง
เรียนในวัดเทพศิรินทราวาส มีมากในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

⁷ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.50.5/19 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องโรงเรียนเทพศิรินทร์ ขอครู 4 นาย (30 พฤษภาคม- 3 มิถุนายน 2453)

⁸ David K.Wyatt, The Politics of Reform in Thailand: Education in the Reign of King Chulalongkorn, p.109.

⁹ สัมภาษณ์ อป ไชยวสุ, 2 สิงหาคม 2435.

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 พระราชทานทุนทรัพย์เพื่อการสร้างอาคารเรียน ในโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงพระราชนิยามในการสนับสนุนการศึกษา ครั้งนั้น พระราชวงศ์และประชาชนทั่วไป ร่วมบำรุงการศึกษา ตามพระราชนิยาม โดยทั่วกัน ประกอบกับในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ต่อมา นั้น พระองค์มีพระราชดำริที่จะอุดหนุนการศึกษาแทนการสร้างวัด ดังความปรากฏ ในรายงานกระทรวงธรรมการว่า

...การที่... ได้มีน้ำใจบำเพ็ญกุศลโดยวิธีสร้างโรงเรียน อันเป็นสิ่งต้องการในสมัยนั้น ให้เป็นที่ศึกษาของประชาชน นับว่าเป็นการแผ่ผลให้เป็นสาธารณะประโยชน์ต่อไปเช่นนี้ ทรงพระราชดำริให้เห็นมั่นในพระราชหฤทัยว่า จะมีผลดีทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร จะเป็นอันพอพระราชหฤทัย และต้องด้วยพระราชนิยามยิ่งนัก...^{๑๐}

พระราชนิยามนี้ มีส่วนส่งเสริมให้พระบรมวงศานุวงศ์ ร่วมเป็นองค์อุปถัมภ์การศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในวัดเทพศิรินทราวาส ซึ่งเป็นวัดหลวง ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง และเป็นโรงเรียนที่มีพระโอรส หรือพระนัดดาเล่าเรียนอยู่ บทบาทของวังจึงเพิ่มมากขึ้น

อนึ่ง เมื่อพิจารณาบทบาทของวัง ในการจัดการศึกษาแล้ว ได้พบว่า หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปเป็นระบอบประชาธิปไตย บทบาทของวังในการจัดการศึกษาก็หมดไป ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเหตุการณ์ทางการเมือง ที่มีผลให้พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ถูกแบ่งเล็ง จนต้องเสด็จไปประทับในต่างประเทศ ดังเช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต* เสด็จไปประทับที่ชวา โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้านิภาภมรถล

^{๑๐} กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ. 44/1 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องรายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 4 ประจำปี 2454 (พ.ศ. 2454)

* สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมาลมารศรี

ตามเสด็จไปด้วย นอกจากนั้นแล้ว ยังมีพระบรมวงศานุวงศ์ที่ถูกจับกุมข่มขืน อาทิ เช่นสมเด็จพระยามหาวชิราวุฒนาถเรนทร* เป็นต้น อนึ่ง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ก็ได้ทรงกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจของพระราชนัดดา ในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า "...เจ้านายสมัยนั้น ก็ไม่สู้จะทรงมีเงินทองเท่าใดนัก..."¹ เหตุผลเหล่านี้ น่าจะเป็นองค์ประกอบที่ทำให้บทบาทของวัง ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาสหมดไป ประกอบกับการบริหารประเทศ รวมทั้งการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องของกระทรวงธรรมการ ก็อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของคณะรัฐบาล ของคณะราษฎร บทบาทในการจัดการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ จึงขึ้นอยู่กับรัฐทั้งสิ้น ดังนั้นบทบาทของวังจึงหมดไป

4. ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่สามารถค้นหาหลักฐานชั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงชื่อของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาสในบางครั้ง เช่น คำสั่ง หรือ ประกาศการเปลี่ยนชื่อโรงเรียน จึงขาดการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงชื่อโรงเรียน ดังเช่น การเปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนมัธยมศึกษาพิเศษอังกฤษสวนกุหลาบ ไปเป็นโรงเรียนมัธยมพจนานุกรมภาษาต่างประเทศเทพศิรินทร์ และไปเป็นโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ในลำดับต่อมา แต่อย่างไรก็ตาม ได้พบว่ามีการใช้ชื่อของโรงเรียนเช่นนี้ ปรากฏในเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง สำหรับหลักฐานชั้นต้น เกี่ยวกับการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนที่สามารถค้นคว้าได้ เช่นการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนมัธยมพิเศษอังกฤษสวนกุหลาบ และโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ นั้น ก็ไม่ได้แจ้งถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงไม่อาจทราบถึงที่มาของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ หากจะมีการทำการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก

* คือ พระองค์เจ้าชายรังสิตประยูรศักดิ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเจ้าจอมมารดา หม่อมราชวงศ์เนื่อง สนิทวงศ์
¹ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร: คลังวิทยา, 2505.

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษาไทยที่ว่า การศึกษาไทยมีพื้นฐานมาจากวัดและวัง และผลของการวิจัยก็ได้แสดงให้เห็นแนวคิดพื้นฐานนั้นจริง นอกจากนั้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง วัด กับวัง อันเป็นผลให้เกิดการศึกษาขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้รวมถึง การศึกษาในวัดเทพศิรินทราวาสด้วย นอกจากนั้นแล้ว ผลของการวิจัย ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ 3 สถาบันนี้ คือ วัง วัดเทพศิรินทราวาส และโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์นี้ เป็นผลดีที่เกิดขึ้นแก่การศึกษา อันทำให้การศึกษาของโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส ดำเนินมาได้จนปัจจุบันนี้

ผลดีจากความสัมพันธ์ ระหว่าง วัง วัดเทพศิรินทราวาส และโรงเรียนในวัดเทพศิรินทราวาส อันเป็นผลให้การศึกษาดำเนินสืบเนื่องยืนยาวมานี้ น่าจะเป็นข้อเตือนใจ เพื่อนำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียนนั้น ควรมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ วัดมีบทบาทในการให้สถานที่จัดโรงเรียนเท่านั้น แต่น่าจะมีการปรับให้วัดมีบทบาทร่วมในด้านวิชาการ ดังที่เคยมีบทบาทในอดีต ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นั่นคือ ร่วมอบรมสั่งสอนจรรยาให้แก่เด็กเรียน ทั้งนี้ ผู้วิจัยขออัญเชิญพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีไปถึง สมเด็จพระกระยาวัชรญาณวโรรส มาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ ของการศาสนาที่มีต่อการศึกษา ดังนี้

...การสอนศาสนาในโรงเรียน ทั้งในกรุงและหัวเมืองต้องให้มีขึ้น ให้มีความวิตกไปว่าเด็กชั้นหลังจะห่างเหินศาสนาจนเป็นคนไม่มีธรรม ในใจมากขึ้น...คนไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้น้อยก็โกงไม่สนิท ถ้ารู้มากก็โกงมากขึ้น...¹²

¹² สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ลายพระหัตถ์ เกี่ยวกับการศึกษา (พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 2

ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในพระราชดำรัสนี้ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงคาดการณ์ได้แม่นยำ กาลเวลาผ่านไปร้อยกว่าปีแล้ว พระราชดำรัสของพระองค์ก็ยังคงมีความทันสมัย และควรที่จะนำมาพิจารณาแก้ไข ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งกล่าวกันว่าเกิดขึ้นเนื่องจากสังคมขาดจริยธรรม และ ตามที่เชื่อกันว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ จึงน่าที่จะนำ จริยธรรมมารวมกับการศึกษา เพื่อนำไปพัฒนามนุษย์ ให้เจริญงอกงามทั้งทาง ด้านสติปัญญา และจิตใจ ซึ่งจะเป็ผลดีต่อสังคมไทยเรื่อยไปอีกด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ทำการวิจัยการศึกษาที่มีต้นเค้ามาจาก "บ้าน" อันเป็นลักษณะของการถ่ายทอดความรู้แบบธรรมดาสีซึ่งรวมถึงการถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาชีพที่ยังคงสืบเนื่องมาจนปัจจุบันนี้
2. ทำการวิจัยถึงบทบาทของวัดหรือพระ ในคริสตศาสนา ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษามีต้นเค้าจากวัด ไม่ว่าจะวัดทางพุทธศาสนาหรือคริสตศาสนา